

ระลึกถึงอาจารย์ป่วย

“แต่ในที่สุด วิถีการ
เมืองก็ได้แปรสถานะมาเป็น
ผลกระทบ ทำให้คนที่มีความ
ตั้งใจอย่างถึงพื้นฐาน ต้อง
ซัดเซพเนจรออกไปจากบ้าน
เมืองอย่างน่าเสียดาย”

ในราวเดือนมิถุนายน พ.ศ.2526 ผมได้รับหมายศาลจากเมืองบังกาลอร์ ประเทศอินเดีย นัดหมาย
วันเวลาให้ไปให้การ นับเป็นครั้งแรกและครั้งสุดท้ายเท่าที่ชีวิตได้ผ่านมาแล้ว ในการรับหมายจากศาลต่าง
ประเทศ ผมคิดวิเคราะห์ว่า เหตุใดที่ทำให้ผมต้องตกไปอยู่ในสถานะผูกพันกับศาลที่นั่น

มันมีประเด็นเดียวเท่านั้นที่พอจะคาดได้ นั่นก็คือ ในระยะไม่กี่ปีที่ผ่านมาแล้วนี้ ผมได้รับเลือกให้เข้า
ไปมีตำแหน่งในคณะกรรมการบริหารสถาบันพัฒนาชนบทแห่งเอเชีย ที่เมืองบังกาลอร์ ประเทศอินเดีย
ผมได้โทรเลขไปยังศาลที่นั่นว่ามีเหตุบางประการที่ผมไม่อาจไปได้ แต่แล้วโทรเลขฉบับนั้นก็เสียเงินเปล่า
ไปหลายบาท เพราะมันไปไม่ถึงที่หมายปลายทาง แต่ถูกส่งกลับมาหาผมอีก นั่นคือเรื่องของประเทศอินเดีย
ที่ผมเคยไปรับการฝึกอบรมทางด้านสถิติจากองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติมาแล้วเมื่อประ-
มาณกว่า 40 ปีมาแล้ว.

ต่อมาจนถึงต้นเดือนสิงหาคม พ.ศ.2526 เช่นเดียวกัน โดยไม่ได้คาดหมายมาก่อนเลย ผมเปิด
จดหมายฉบับหนึ่งซึ่งไปรษณีย์นำมาส่งที่บ้าน โดยมิได้คาดฝันมาก่อน ได้พบกับลายมือสุภาพสตรีคนหนึ่ง
เขียนมาจากประเทศอังกฤษ ใจความพอสรุปได้ว่า

“เราได้คิดหลายตลบแล้ว นึกถึงคุณระพี จึงได้เขียนจดหมายมาหา เนื่องจากป่วยได้รับ
หมายจากศาลที่เมืองบังกาลอร์ ประเทศอินเดีย. ให้ไปให้การแก่ศาลที่นั่นโดยไม่บอกสาเหตุว่า มันเรื่อง

อะไรกัน ขณะนี้ ป่วยไม่อาจทำได้ก่นัด แม้แต่การจะเขียนหนังสือ"

ผมได้รับจดหมายฉบับนี้ อ่านแล้วขุ่นลุก ขณะนั้นผมกำลังจะเดินทางไปประชุมและร่วมงานแสดงดอกไม้ที่สิงคโปร์พอดี จึงติดจดหมายฉบับนั้นไปด้วย แล้วผมก็ไปใช้เวลาว่างที่นั่น ตอบจดหมายของภรรยาอาจารย์ป่วย.

อาจารย์ป่วยเป็นบุคคลหนึ่งซึ่งเป็นแรงสำคัญในการก่อตั้ง สถาบันพัฒนาชนบทแห่งเอเชีย ที่เมืองบังกาลอร์ประเทศอินเดีย ผมวิเคราะห์สภาพการณ์ในการได้รับหมายศาลจากที่นั่นว่าน่าจะเป็นเรื่องธรรมดา เพราะอาจมีปัญหาประจำวันซึ่งศาลก็จะต้องดำเนินการไปตามกระบวนการ ในฐานะที่เราเป็นคนหนึ่งในคณะกรรมการบริหาร ก็คงจะต้องได้รับสายสัมพันธ์ไปด้วย แต่สถาบันดังกล่าวก็มีผู้อำนวยการซึ่งเป็นตำแหน่งบริหารโดยตรง.

อย่างไรก็ตาม จดหมายฉบับดังกล่าว มาจากภรรยาอาจารย์ป่วย มันทำให้ผมทวนกลับไปคิดถึงเรื่องเก่า ๆ เกี่ยวกับอาจารย์ป่วยอีก

ในสมัยนั้น อาจารย์ป่วยเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และผมก็เป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ คุณหมอกษานต์ จาคิดกวนิช เป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหิดลเราได้ทำโครงการร่วม 3 มหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาชนบท ซึ่งเรียกติดปากกันว่า "โครงการลุ่มน้ำแม่กลอง"

เจตนารมณ์หลักของเรานั้น อยู่บนพื้นฐานของปรัชญาการศึกษา กล่าวคือ การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ที่คิดว่าน่าจะเข้าถึงชีวิตประชาชนส่วนใหญ่ เนื่องจากการศึกษาด้วยการลงสัมผัสกับปัญหาจริง และในมุมมองก็ถือเป็นโครงการวิจัย ที่จะตอบสนองข้อมูลจริงของปัญหาประชาชน รวมทั้งการใช้โครงการเป็นสื่อการวิจัยถึงรูปแบบการศึกษาและการวิจัยที่น่าจะมีพื้นฐานเป็นของตัวเองด้วย

เราได้ลงไปใช้ชีวิตในห้องที่โครงการ เช่นที่เขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี และที่จังหวัดสมุทรสงคราม มีบริเวณวัดยกระบัตร์ ซึ่งในสมัยนั้น ยังไม่มีถนนรถยนต์ พวกเราต้องนั่งเรือไป มีกลุ่มอาจารย์และนิสิตไปทำงาน และกินนอนกันศาลาวัดด้วย อาจารย์ของเรานคนหนึ่ง ฟังกลับจากการศึกษาสหรัฐอเมริกาใหม่ ๆ แต่อาศัยใจถึง ไปกินไปนอน และเป็นที่ปรึกษาชาวบ้านและพระพัฒนา ไปนอนจับไข้มาเลเรียอยู่ร่วมหนึ่งสัปดาห์โดยที่ แววดาทั้งคู่ ไม่ได้แสดงการปฏิเสธสภาวะเช่นนั้น แต่สู้ และสู้ จนเขาสามารถปรับตัวเองเข้ากับสภาพแวดล้อมที่นั่นได้สบายมาก

ที่อำเภอเขาย้อย ห่างจากถนนใหญ่เข้าไปหลายกิโลเมตร พวกเราไปตั้งคณะทำงานชั่วคราวกันที่นั่น ปกติงานของพวกเราก็คือ มนุษยธรรม เราพยายามพัฒนาจิตสำนึกของเราเอง เพื่อที่จะได้เห็นความเป็นตัวของตัวเอง ของคนไทยจำนวนมากที่ยังคงอยู่ในสภาพที่น่าจะดีกว่านั้น

เราได้คำตอบในภายหลังว่า การที่เราจะช่วยพัฒนาเขาทั้งหลายให้ขึ้นมาบนฐานของความเป็นตัวของตัวเองได้นั้น เราเองจะต้องเป็นฝ่ายที่เคารพในสิทธิของเขาที่พื้นฐาน ไม่ไปกระทำการ

ใด ๆ โดยพลการ และไม่อยู่บนฐานของความไม่พึงพอใจของเรา ในสิ่งซึ่งเราอาจไม่สละอารมณ์กับสิ่งที่เขามีเขาทำ แต่ควรนำมาคิดพิจารณาทบทวนความรู้สึกนึกคิดของเราเองว่า ในเมื่อพื้นฐานท้องถิ่น เป็นถิ่นฐานของเขาโดยกำเนิด เราน่าจะได้ใช้พื้นฐานของเขา และที่ตัวเขา เป็นสื่อถ่ายทอดวิชาการจากเรา หาใช่การให้เขาไปทิ้งพื้นฐานของเราไม่.

เนื่องจากอาจารย์ป่วยเป็นหัวหน้าโครงการนี้ แน่หนอนที่สุด ในเมื่อทัศนคติดังกล่าวมีผลขัดกันกับสิ่งซึ่งเป็นมาแล้วในอดีต ย่อมจะถูกเพ่งเล็งจากกลุ่มจากภายนอกซึ่งเป็นพื้นฐานเดิม แต่อาจารย์ป่วยก็ได้พยายามแก้ปัญหาด้วยความใจเย็นและมีเหตุมีผลมาตลอด ยิ่งกว่านั้น บนความมั่นใจอยู่กับความปรารถนาดี อาจารย์ป่วยมิได้แสดงความรู้สึกหวั่นไหวต่อสิ่งเหล่านี้แม้แต่น้อย เพราะยังมีผู้ร่วมงานอีกเป็นจำนวนมากไม่น้อยซึ่งเป็นความหวัง ถ้าหากผู้นำแสดงการหวั่นวิตกแล้ว จะมีผลกระทบทำให้ขวัญและกำลังใจของบุคคลดังกล่าวสูญเสียไปด้วย

แต่ในที่สุด วิธีการเมืองก็ได้แปรสภาพมาเป็นผลกระทบ ทำให้คนที่มีความตั้งใจอย่างถึงพื้นฐานต้องซัดเซพเนจรออกไปจากบ้านเมืองอย่างน่าเสียดาย ผมไม่ได้ถือว่าเป็นความสูญเสียสำหรับผมเท่านั้น เพราะมันเป็นเพียงส่วนปลีกย่อย แต่เป็นการสูญเสียความหวังของคนไทยส่วนใหญ่ที่ยังตกอยู่ในสภาวะยากจนแร้นแค้น ซึ่งเขาประสงค์อย่างยิ่งที่จะได้เห็น คนดี ไม่ใช่มีแต่วิชา แต่ชอกกล่าวว่า เป็นคนดีมีปัญญาเพื่อการร่วมกันแก้ปัญหาบ้านเมืองอย่างจริงจัง

ในเมื่อชีวิตอันน่าแสดงคุณค่าของอาจารย์ป่วย ได้กลายเป็นอดีต และแปรสภาพมาเป็นความรู้และบทเรียนแก่คนไทย เราไม่อาจเรียกอดีตให้กลับมาได้อีกด้วยรูปแบบเดิม แต่เจตนารมณ์ที่ดีงามนั้น ยังคงอยู่เพื่อการรอให้คนไทยทั้งหลายได้ใช้ประโยชน์ต่อไปในอนาคต

ดิ.พ. วา.ร.ค.